

סימן כא

הלכות חול המועד בקצרה

הסעיפים בסימן זה מקבילים לסימנים בספר

א. מצוות שמחה במועד

מצווה לשמוח במועד, שנאמר "ושמחת בחגך". המצווה כוללת חיוב להרגיש שמחה, וזהו דין מחייב, אלא שאין הגדרה אחידה להרגשה שצריך להרגיש, והדבר דומה למצוות של הרגשות כגון אהבת ה', יראת ה', אהבת ישראל, ועוד, שאין להן הגדרות אחידות, וכל אדם יכול ונדרש להתעלות בהן עוד ועוד.

ישנם אופנים מסוימים שבהם קבעו חכמים לקיים את המצווה: האנשים באכילת בשר ובשתיית יין, הנשים בבגדי צבעונים והילדים בקליות ואגוזים. להלכה נראה שאופני השמחה הללו אינם בגדר חיוב גמור אלא בגדר מצווה מן המובחר. אדם שאופני השמחה הללו אינם משמחים אותו, פטור מהם לגמרי, אבל צריך לדאוג לדברים אחרים שישמחו אותו. ובזמן הבית מתקיימת המצווה אף בבשר קרבנות. אסור להתענות בחוה"מ, אך אין חיוב לאכול סעודה בפת.

מה שנאמר שיש לחלק את היום "חציו לה' וחציו לכם", דהיינו חציו בתורה ובתפילה וחציו באכילה ובשתייה, תקף גם לגבי יו"ט וגם לגבי חוה"מ. והחלוקה אינה צריכה להיות לחצאים שווים בגודלם.

ב. תוקף איסור המלאכה בחול המועד

ישנה מחלוקת בשאלה האם איסור המלאכה בחוה"מ הוא מן התורה או מדברי סופרים. לפיכך, דבר שיש ספק אם הוא מותר או אסור בחול המועד, יש לדון אותו כספק ספיקא מדאורייתא וספק מדרבנן, וכדלהלן בסעיף הבא. ואם מדובר על מקום צורך המועד או דבר האבד, והצד לאסור הוא משום טרחה מרובה או מעשה אומן, וכדלקמן – יש לדון זאת כספק דרבנן ולהקל בפשיטות.

תצג

ג. הכרעה בספק בהלכות חול המועד

יש להקל בספק ספיקא מדאורייתא וספק מדרבנן, ואין לחלק בזה בין ספקות בהלכה לספקות במציאות, ולכן יש להקל בספקות המתעוררים בהלכות חול המועד.

ד. כללים בהלכות חול המועד

כדי לדמות דבר לדבר בהלכות חול המועד, יש לבחון היטב אם אין חילוקים ביניהם, ודי בחילוק קל כדי למנוע את הדימוי. אך אם אחר העיון נראה שהדברים דומים, ניתן לדמות דבר לדבר.

ה. מלאכה שאין בה טרחה

יש להחמיר ולאסור בחוה"מ אף מלאכה שאין בה טרחה כלל, כל שכלולה ב"ט מלאכות שבת, אם היא אינה נצרכת במועד. ולגבי כיבוי האור בחדר שסיימו להשתמש בו, יש להתיר גם אם אין צורך בחושך, משום שמכבים כדי לחסוך חשמל וזה דבר האבד.

ו. טרחה שאין בה מלאכה

מעיקר הדין נראה שאין איסור כללי על טרחה בחול המועד, ולכן טרחה שאין בה מלאכה מותרת אפילו שלא לצורך המועד, מלבד מה שמצאנו שגזרו עליו – הכנסת פירות מרובים לחצר, מעבר דירה במועד (אלא אם כן שתי הדירות באותה חצר), הבאת כלים מבית האומן והרבעת בהמה. והמחמיר בכל טרחה שאינה לצורך המועד, תבוא עליו ברכה. בחול המועד אין איסור "וְדָבַר דְבָר", אך יש איסור על אמירה לגוי לעשות דבר האסור בחול המועד.

ז. הוצאה וטלטול

הוצאה מרשות לרשות, וכן טלטול ברשות הרבים, מותרים אף שלא לצורך המועד. אין איסור מוקצה בחול המועד.

ח. מעשה הדיוט ומעשה אומן

מלאכה שאינה דורשת ידע או יכולת חריגים, וידיעתה היא נחלת הכלל, מותרת אם נעשית לצורך המועד, בין על ידי האדם הנצרך ובין על ידי אדם אחר. ואף אם יכול להסתדר באפשרות אחרת או להימנע ממעשה זה, אינו נדרש לעשות כן. ובכלל זה מותר לנסוע ברכב, ואף למרחק קטן שניתן ללכת אותו ברגל בקלות.

מעשה אומן, דהיינו מעשה שדורש ידע או יכולת חריגים וידיעתו אינה נחלת הכלל, לא הותר אפילו לצורך המועד. מעשה אומן הנעשה בשינוי מותר, אף על פי שאין השינוי מגדירו כמעשה הדיוט, אך צריך שהשינוי יהיה כזה שניכר בתוצאת המעשה, ולא רק בדרך עשייתו.

דוגמאות: הברגת בורג, נעיצת מסמר ותפירת כפתור לחולצה, נחשבות מעשה הדיוט. תפירה בכללותה נחשבת מעשה אומן, ולכן מי שבקי בה צריך לתפור בשינוי, דהיינו שיעשה תפירות רחוקות זו מזו, ושלא תהיינה התפירות מסודרות אלא אחת למעלה ואחת למטה.

מעשה הדיוט הנעשה בכלי מיוחד, כגון חתימה ע"י חותמת, מותר. שאין הולכים בזה אלא אחר יכולת ההדיוט לעשות את המעשה כרגע. ולכן יש להתיר גם כתיבה והדפסה ע"י מחשב, ובתנאי שהדבר נעשה לצורך המועד.

יש להתיר מעשה הדיוט לא רק כשנעשה כאמצעי לצורך המועד, אלא גם כשהוא עצמו הדבר הנצרך, כגון טיול, ציור וצידת דגים לצורך תענוג.

גם כשהותר מעשה הדיוט לצורך המועד, לא הותר אלא בטרחה מועטת, ולא בטרחה מרובה. ובשעת הדחק, יש לסמוך על הפוסקים שהתירו אף בטרחה מרובה.

לצורך אוכל נפש ומכשיריו, הותר גם מעשה אומן. ובכלל זה הותר מעשה אומן לאדם שמוכר את האוכל לאנשים. וכן בכלל זה צרכים בסיסיים והכרחיים לחיי האדם, כמו תיקון מקלחת בבית שיש רק מקלחת אחת, שחרור סתימה בביוב, תיקון מערכת החשמל ותיקון משקפיים.

ט. כתיבה

בזמננו שכולם יודעים לכתוב, יש לדון כתיבה כמעשה הדיוט, שמותר לצורך המועד ואסור שלא לצורך המועד. לגבי כתיבת סת"ם, ראה להלן בסעיף יא.

י. צרכי רבים

דבר שהרבים צריכים לו במועד או מיד אחריו, מותר לעשות עבורו מעשה אומן. דבר שהרבים צריכים לו אך אינו צורך המועד, מותר לעשות עבורו מעשה הדיוט, ומסתבר שבטוחה מרובה יש להחמיר וכנזכר לעיל לגבי מעשה הדיוט לצורך המועד. היתר מעשה אומן לצורך רבים הוגבל דווקא לצרכי הגוף, דהיינו דברים שיש לגוף הנאה ישירה מהם, כמו תיקון הדרכים ואספקת מים ומזון ברווח, אך בצרכים שאינם צרכי הגוף, כגון בניית ותחזוקת מבני ציבור וגינות ציבוריות, לא הותר מעשה אומן. ועל כל פנים, בכל אלה יש להתיר מעשה הדיוט. בכלל היתר צרכי רבים נכללת פעילותן הסדירה של מערכות ציבוריות כגון משטרה, בתי דין, בתי חולים וכיוצא באלו, אף על פי שמערכות אלו מטפלות גם במקרים פרטיים כשלעצמם.

יא. צורך מצווה

יש להתיר מעשה אומן עבור מצווה שיש צורך לעשותה במועד, והוא הדין למצווה שקיומה יהיה מיד לאחר המועד ובשביל לקיימה כראוי יש צורך בעשיית מלאכה במועד. לצורך מצווה שאינה חיונית במועד או מיד לאחריו, מעשה אומן אסור ומעשה הדיוט מותר, ונראה שרק במקצת מלאכה ולא במלאכה שלימה, וכן יש לאסור מעשה הדיוט בטוחה מרובה. ובכל זה אין לחלק בין מצווה קלה למצווה חמורה, או בין מצווה שהיא חובת הגוף למצווה שאינה חובת הגוף, אך יש לחלק בין דבר שרק מסייע למצווה ואינו הכרחי לעצם קיומה ובין המצווה עצמה.

לפי זה, מותר לכתוב ולהגיה כתיבת סת"ם אם הדבר נצרך למועד או מיד אחריו. וכן מותר לעסוק בבניין בית כנסת אם אין מקום אחר להתפלל בו במועד. וכן יהיה מותר ותהיה מצווה לעסוק בבניין בית המקדש בחול המועד. השלכה נוספת לדין זה היא שמותר בימינו להכין אירוע "זכר לשמחת בית השואבה", ואף על פי שההכנה כוללת מעשי אומן בסידור מערכות הנגינה וההגברה וכדומה, שהרי קיום האירוע תלוי בזה.

יב. הגדרת דבר האבד

במקום שיש צורך לעשות מלאכה כדי למנוע הפסד או חשש הפסד ממון, מותר לעשות אפילו מלאכת אומן. הפוסקים כללו גם הפסדים שאינם ממוניים בכלל דבר האבד, ונראה שההגדרה היא שהמלאכה באה למנוע הפסד וירידה מהמצב הנוכחי, ולא רק להועיל ולקדם את המצב.

היתר דבר האבד חל גם כשאדם עובד כדי למנוע אובדן של אדם אחר, ולא רק כדי למנוע אובדן של עצמו. דבר האבד לא הותר בטרחה מרובה, אך אם גם האובדן גדול – יש להתיר טרחה מרובה (דין זה הובא בגוף הספר בסי' ד). ובמקרה של ספק, יש לעשות שאלת חכם.

יג. פרקמטיא אבודה

מניעת רווח אינה נחשבת דבר האבד לעניין היתר מלאכות, אך היא נחשבת כדבר האבד לגבי איסור סחורה, וכדלהלן: מכירה וקניה לצורך המועד מותרות, וכדלהלן בסעיף יז. יש להתיר מסחר שאינו לצורך המועד, בכל מקרה שישנו חשש להפסד הקרן או חלק ממנה, ואפילו אם המסחר מתבצע במסגרת תדירה כמו יום שוק שבועי. לגבי הפסד הרווח, יש לחלק בין הזדמנות חד פעמית להזדמנות תדירה: בהזדמנות חד פעמית יש להקל. בהזדמנות תדירה יש להתיר רק מכירה (כגון שיש לו חפץ שיכול למוכרו עתה בארבע מאות שקלים ולאחר המועד יוכל למוכרו רק בשלוש מאות) ולא קניה (כגון שיש חפץ ששווה שלוש מאות שקלים ועתה יכול לקנותו במאתיים).

כשם שיש להתיר מסחר, כך יש להתיר גם מלאכה דרבנן במקום שיימנע רווח אם לא יעשו מלאכה, מעבר לרווח הרגיל שנמנע מעצם השביתה ממלאכה. ובכלל זה אמירה לגוי לעבוד בקרקע, במקום שאם הקרקע לא תיחרש במועד, לא יוכלו לעשות זאת אחרי המועד. אך מלאכה גמורה לא הותרה אלא במקום שיש חשש להפסד הקרן.

יד. שינוי בדבר האבד

במקום דבר האבד, מותרת עשיית מלאכה אפילו במעשה אומן כדרכו, ואין צורך לשנות. ואף אם אפשר לשנות בלי לגרוע מהתועלת שבמלאכה, מותר לעשות את המלאכה כדרכה.

טו. צנעה בדבר האבד

במקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה בפרהסיא, ואין צורך בצנעה אלא רק במקום שאין האובדן ידוע לרואים, ויש חשש למראית עין. ובמקום שאי אפשר לעשות את המלאכה בצנעה, מותר לעשותה בפרהסיא אפילו במקרים אלו.

טז. עבודה בשכר

עבודה בשכר אסורה במועד, ואף במלאכה המותרת מצד עצמה. אך במקרים הבאים היא מותרת: (א) בדבר האבד. (ב) במקום שאין אפשרות לעשות את המלאכה בחינם. לפי זה נראה ששוטרים, רופאים במרפאות ציבוריות, נהגי אוטובוס בחברה ציבורית וכד', רשאים לעבוד בשכר, ואף מפעילי מקומות תיירות וטיול שונים רשאים לעשות זאת בשכר, ואף לגבות שכר מהמטיילים, משום שבכל אלו אין אפשרות לעשות את המלאכות אם לא בתשלום לעובדים. (ג) במקום מצווה דרבים. (ד) במקום צורך רבים שהתעורר במועד עצמו. (ה) במקום שהעבודה שנעשית בשכר אינה מלאכה ממלאכות שבת. (ו) במקום שהשכר משולם בהבלעה, דהיינו שמשלמים על העבודה שבמועד ביחד עם עבודה שלפני או אחרי המועד. ובכלל זה רוב ככל המקומות שמשלמים בהם תשלום חודשי. ואף אם התשלום מתבצע לפי שעות עבודה יש להקל, כיון שהעברת התשלום נעשית בפעם אחת והיא כוללת את כל ימי החודש. (ז) פועל שאין לו מה יאכל, מותר להעסיקו בשכר אפילו במלאכות האסורות בחול המועד.

בעל עסק שמחויב על פי חוקי המדינה לשלם משכורת מלאה לפועליו, בין אם יעבדו במועד ובין אם לאו – מותר לו להעסיקם בשכר במועד משום דבר האבד. וכן לאידך גיסא, מותר לפועל לעבוד במועד אם המנעות מעבודה בימים אלו עלולה לגרום לכך שיפוטר מעבודתו, ואין באפשרותו לקחת את ימי החופש השנתיים שלו בחול המועד.

יז. מכירה וקניה

מכירה וקניה מותרות רק לצורך המועד. ובדבר שאין ניכר לכל שנעשה לצורך המועד, יש להקפיד ולעשות היכר המודיע לרבים שזו מכירה מצומצמת. אדם פרטי שאין אומנותו בכך, והוא מוכר באופן חד פעמי, אינו צריך להקפיד על היכר, אלא רק על היות המכירה לצורך המועד. במכירה שברור לכל שנעשית לצורך המועד, כגון מכירת ירקות או מצות בפסח, אין צורך בהיכר.

הפותח חנות לצורך המועד במקום שקרוב לוודאי שחלק מהקונים קונים שלא לצורך המועד ואין בידו למונעם, אינו צריך להימנע מלפתוח את החנות. מכירה שאינה לצורך המועד אסורה אף אם נעשית בצנעה ובאופן חד פעמי, אלא

אם כן מדובר על הזדמנות עסקית חד פעמית שאינה מצויה בדרך כלל, שאז מותר מדין דבר האבד. ואם מוציא לצורך המועד יותר ממה שהיה מוציא אלמלא המכירה, יש להחשיב זאת כצורך המועד ולהקל אף שלא בדבר האבד.

יח. גילוח וכיבוס

מצווה להגיע למועד מגולח, הן בשערו הן בזקנו, ולכבד את המועד בבגדים נקיים. כחלק ממצווה זו, אסרו חכמים להתגלח ולכבס במועד, כדי לגרום לכולם לעשות זאת לפני המועד. לפיכך, מי שהיה אנוס ולא הספיק להתגלח או לכבס לפני המועד, מותר לו לעשות זאת במועד. כמו כן, התירו לכבס בגדי קטנים משום שרגילים להתלכלך. והוא הדין למי שרגיל להתגלח כל יום, והתגלח גם בערב הרגל, שמותר לו להתגלח במועד. גילוח השפם מותר, והוא הדין לשאר המקומות בגוף. כמו כן, יש להתיר גילוח הנצרך לרפואה, ובכלל זה מי שלקה בכינים בשערו וצריך להסתפר כדי להתרפא מכך. יש להימנע מעריכת חלאקה בחול המועד.

הרגיל לכבס בגדיו בכל יום, מעיקר הדין נראה שאם כיבס בגדיו קודם הרגל, ונגמרו בגדיו במועד – מותר לו לכבסם. ובבגדים לבנים וגרביים שנגמרו, ודאי שיש להקל, משום שדרך העולם להחליפם בכל יום. אך במקרים אלה יש לתלות את הכביסה בתוך הבית בצנעה, משום שאין ההיתר מפורסם ויש לחשוש למראית עין. בגמרא נזכר היתר לכבס מגבות משום שמחליפים אותן בתדירות גבוהה, אך כתבו האחרונים שכיום אין להתיר משום שהתדירות אינה גבוהה כבעבר. וגם בזה נראה שאם כיבס לפני המועד ונגמרו לו המגבות במועד, מותר לכבס בצנעה.

מותר לגהץ בגדים במגהץ חשמלי, שהרי זה מעשה הדיוט לצורך המועד, ואינו בכלל גזירת הכיבוס.

יט. אבלות במועד

חכמים אסרו להספיד מת בתוך שלושים יום קודם הרגל, אלא אם כן הוא נפטר בתוך שלושים היום, שאז מותר לסופדו אפילו בערב הרגל. באזכרה שאינה מעוררת בכי, כגון שעוסקים בלימוד לעילוי נשמת הנפטר ולא בהספד, יש להקל. והוא הדין בעליה לקבר, אם אינה כרוכה בהספד. בתוך המועד אסור להספיד

אפילו מת חדש, ואפילו בהלוייתו, אלא אם כן מדובר על תלמיד חכם. ואף האבל עצמו אסור בהספד.

כ. קריעה במועד

מי שמת לו מת בחול המועד, קורע כביום חול. ואין חילוק בין אב ואם לשאר הקרובים שמתאבלים עליהם. ובמקום שיש מנהג ברור וידוע שלא לקרוע על קרובים מלבד אב ואם, יש לקרוע בצנעה ולהחליף את הבגד מיד לאחר קריעתו. יש לקרוע במועד על שאר המאורעות המחייבים בקריעה, ובכללם ראיית מקום המקדש בחורבנו. יצא מן הכלל המלקט עצמות קרוביו שאינו צריך לקרוע בחול המועד, אך אין דין זה מצוי כיום.